

DOI: 10.33270/05267101.4
УДК 347.965

ІВАНИЦЬКИЙ Сергій*

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8426-100X>;

КУЛИК Марина

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1373-6749>;

УШКАНЕНКО Едуард

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Міжнародного науково-технічного
університету імені академіка Юрія Бугая
02000. Херсонський пров., 3, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0845-9055>

Військова адвокатура: pro et contra

Анотація. У статті досліджено теоретичні та прикладні питання становлення військової адвокатури в Україні в умовах російської збройної агресії. За допомогою загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання здійснено аналіз правової природи військової адвокатури, юридичних передумов та перспектив її розвитку, визначено роль і місце в національній системі органів військової юстиції. Висвітлено історико-правові аспекти розбудови військових судів, військової прокуратури та військової поліції в період незалежності Української держави. Акцентовано на внутрішніх суперечностях військової юстиції, представники якої, з одного боку, мають глибокі знання та розуміння специфіки військової служби, є територіально наближеними до місць вчинення кримінальних правопорушень і дислокації учасників кримінального провадження. Водночас констатовано їх обмежену здатність функціонувати незалежно й безсторонньо в ієрархічній військовій спільноті, де панівною є командно-адміністративна культура. Аргументовано, що нині в Україні немає цілісної моделі військової юстиції, побудова якої характеризується непослідовністю та фрагментарністю, багатоманітністю суб'єктів, нечіткістю їх повноважень. Констатовано, що становлення військової адвокатури в умовах російсько-української війни стало відображенням здебільшого об'єктивних процесів, зокрема істотного збільшення чисельності українських військових формувань після повномасштабного вторгнення РФ 2022 року, стрімкого збільшення кількості військових кримінальних правопорушень у їх лавах, а також воєнних злочинів, учинених окупантами, розширення клієнтської бази та переорієнтованості її правничих потреб тощо. Обґрунтовано, що військові адвокати й провідні представники військової юстиції від держави (судді, прокурори) не повинні мати статус військовослужбовця. Сформульовано висновок, що спеціалізація адвокатів з надання правничої допомоги з військових питань є доцільною, проте військовослужбовці, військовозобов'язані й інші потенційні клієнти військових адвокатів мають отримати додаткові гарантії захисту від неналежного виконання такими адвокатами взятих на себе зобов'язань. На підставі вивчення зарубіжного досвіду Федеративної Республіки Німеччини, Франції та інших держав визначено необхідність застосування апробованого в країнах розвиненої демократії стандартизованого підходу, який передбачає чітку правову регламентацію процедури ідентифікації адвоката як спеціалізованого.

Ключові слова: військова адвокатура; спеціалізація; обвинувальний акт; військовий суд; професійна етика; прокурор; військова поліція.

Історія статті:

Отримано: 08.01.2026
Прийнято: 03.02.2026
Опубліковано: 31.03.2026

Рекомендоване посилання:

Іваницький С., Кулик М., Ушканенко Е. Військова адвокатура: pro et contra. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 1 (71). С. 46–56. DOI: 10.33270/05267101.4

*Відповідальний автор

© Іваницький С., Кулик М., Ушканенко Е., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Після початку широкомасштабної збройної агресії РФ проти України й стрімкого розширення кола проблем, загального навантаження на органи кримінального переслідування та суди у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності за військові й воєнні злочини, а також суміжні кримінальні правопорушення серед учених і практиків активізувалася дискусія стосовно вдосконалення системи військової юстиції.

На законопроектному та доктринальному рівнях чимало правників висловлюють пропозиції щодо істотного переформатування наявної моделі забезпечення законності в армійському середовищі шляхом створення військових судів, військової поліції, законодавчого оформлення статусу військової прокуратури, запровадження військової адвокатури.

Якщо державний чиновник (поліцейський, суддя) не може розпочати виконувати свої повноваження без достатньої правової регламентації, то практика адвокатської діяльності вже сигналізує про появу значної кількості осіб, які позиціонують себе як військові адвокати. Стихийно в Україні сформувалося доволі масове явище військової адвокатури, представники якої пропонують широкий спектр послуг у чутливій для країни військовій сфері. На жаль, окремі з них недобросовісно виконують взяті на себе зобов'язання та зловживають процесуальним статусом, що завдає репутаційних втрат системі правосуддя загалом й адвокатури зокрема. Зрештою страждає сфера національної безпеки та оборони, яку такі адвокати обрали своїм професійним ареалом. Викладене зумовлює необхідність теоретичного осмислення правового феномену військової адвокатури в умовах війни.

Аспекти функціонування військової адвокатури аналізували М. В. Беланюк (2022), А. М. Бизова (2019), Ю. О. Бобров, П. П. Богуцький (2025), Р. Е. Венлендінхем (2024), В. Гунаван (2024), Н. Зів (2018), Х. Ісамейл (2024), О. В. Капліна (2022), О. Л. Коломієць (2025), О. Г. Комісаров (2019), С. О. Кравцов (2022), Є. В. Курінний (2025), С. О. Лапутько (2024), О. А. Лейба (2022), В. К. Матвійчук (2022), О. В. Микитчик (2022), Д. Море (2023), А. А. Небитов (2022), О. М. Овчаренко (2025), М. Пейн (2024), О. М. Перунова (2025), В. Г. Пилипчук (2024), Р. Рахмен (2024), О. В. Славна (2022), Д. В. Федюнін (2025), М. Хассан (Hassan M.) О. В. Хоменко (2025), В. А. Явір (2025) та інші, проте в більшості робіт зазначене питання досліджено в загальному контексті розбудови військової юстиції, а ті роботи, що були спеціально присвячені діяльності адвокатури в умовах воєнного стану (Khotynska-Nor, & Denysiuk, 2022), оприлюднені переважно на початку повномасштабної агресії РФ проти України.

Метою статті є науковий аналіз правової природи військової адвокатури, юридичних передумов і перспектив її розвитку в Україні в контексті реформування системи органів військової юстиції.

Матеріали та методи

Для дослідження окресленої проблематики використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання.

Діалектичний метод дав змогу розглянути роль, сутність і значення військової адвокатури крізь призму єдності та взаємозв'язку її сутнісних рис, визначити закономірності становлення цього інституту й кореляції з іншими явищами правового та соціального характеру.

Застосування системно-структурного методу було продуктивним під час теоретичного осмислення змістових компонентів військової адвокатури як елементу системи органів військової юстиції. Завдяки історико-правовому методу простежено еволюцію правового регулювання таких складових системи органів військової юстиції, як військові суди й військові прокуратури.

Статистичний метод забезпечив з'ясування кількісних параметрів, що характеризують стан поширення військових кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, зокрема воєнних злочинів, а також суміжних кримінальних правопорушень, що дозволило визначити обсяг правничих потреб потенційних клієнтів військових адвокатів.

Використання інструментарію формально-логічного методу (синтез, аналіз, індукція тощо) дало змогу уточнити понятійно-категоріальний апарат, дослідити теоретичні напрацювання попередників і сформулювати авторську позицію щодо спірних питань функціонування військової адвокатури.

Компаративістський метод застосовано для зіставлення приписів українського законодавства із зарубіжними правовими аналогами. Методи прогнозування і моделювання забезпечили визначення перспективних шляхів посилення механізму захисту від неналежного виконання військовими адвокатами своїх професійних обов'язків шляхом застосування апробованого в країнах розвинутої демократії стандартизованого підходу, який передбачає чітку правову регламентацію процедури ідентифікації адвоката як спеціалізованого.

Результати й обговорення

У сучасному світі основною метою військової юстиції традиційно вважають підтримання дисципліни, порядку й ефективності в Збройних силах держави (Isamail, Rahman, & Hassan, 2024; Markevych, & Kaluzhna, 2024).

Українське законодавство не висвітлює поняття військової юстиції, тож у колі правників сформувалося вузьке та широке тлумачення цього терміна.

Прибічники першого підходу відносять до органів військової юстиції лише військові суди (Kaplina, Kravtsov, & Leyba, 2022).

Прихильники широкої інтерпретації цієї дефініції, крім військових судів, до системи військової юстиції включають військову поліцію та військову прокуратуру (Niebytov et al., 2022; Kurinnyi, 2025). Чимало дослідників до цього переліку інститутів системи військової юстиції відносять також і військову адвокатуру (Belaniuk, 2025; Kolomiiets, 2025; Byzova, 2019; Pylypchuk, Bohutskyi, & Belaniuk, 2024). Одним з аргументів на користь цієї позиції є зарубіжний досвід, адже військова адвокатура функціонує в США, Ізраїлі, Канаді, Сполученому Королівстві, Італії, Польщі, Болгарії та ін.

Очевидно, що визначення ролі військової адвокатури в сучасних умовах знаходиться в тісному зв'язку із з'ясуванням стану й перспектив запровадження інших елементів системи військової юстиції.

Військові суди були успадковані Україною з радянської доби й проіснували до набуття чинності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року, яким військові суди було ліквідовано¹.

Попри численні пропозиції науковців (Ovcharenko et al., 2025; Laputko, 2024; Pylypchuk, Bohutskyi, & Belaniuk, 2024) й законотворців² щодо відновлення їх роботи, військових судів немає в системі судоустрою України, а справи за участю військовослужбовців і прирівняних до них осіб розглядають суди загальної юрисдикції. У загальних місцевих та апеляційних судах не запроваджено обов'язкової спеціалізації суддів щодо розгляду військових злочинів або кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Встановлення такої спеціалізації належить до компетенції загальних зборів суддів і може бути реалізовано в ініціативному (добровільному) порядку за наявності відповідного кадрового потенціалу.

Військову прокуратуру двічі ліквідовували, вона функціонувала в Україні з 1993-го до 2012 року й з 2014-го до 2019 року на підставі галузевого закону про прокуратуру. Після прийняття Закону України від 19 вересня 2019 року № 113-IX подальше правове регулювання діяльності її «цивільних» правонаступників здійснювали вже на підставі відомчих актів Генерального прокурора. З 5 лютого 2020 року розпочала роботу Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері, яку з 17 березня 2023 року було перейменовано в Спеціалізовану прокуратуру у

сфері оборони (функціонує на правах окружних, обласних прокуратур і Департаменту Офісу Генерального прокурора). Профільним наказом Генерального прокурора на зазначені підрозділи серед іншого покладено здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням, участь у судовому провадженні та підтримання публічного обвинувачення в кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення); вчинені військовослужбовцями; військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, добровольцями добровільних формувань територіальної громади; під час виконання службових обов'язків працівниками військових частин, підприємств, установ й організацій, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, Збройних Сил України, інших військових формувань, оборонно-промислового комплексу України та органів державної влади, які комплектуються військовослужбовцями; учинені на території розташування військових частин, установ, організацій Міністерства оборони України, Національної гвардії України, ЗСУ, СБУ, ДПСУ, інших військових формувань³.

Нині прокурори Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони вже не є військовослужбовцями, що неоднозначно сприймають у доктрині, проте слід визнати, що така модель не виключає набуття ними поглибленого рівня компетентності у сфері професійної діяльності й водночас дає змогу забезпечити достатній рівень незалежності від військового командування під час реалізації службових повноважень.

Військової поліції немає в системі органів, що забезпечують законність у військових формуваннях. Наявні лише пропозиції про створення такої⁴ (Komissarov, & Byzova, 2019; Niebytov et al., 2022) або схожої інституції під назвою Державна служба військової юстиції (Markevych, & Kaluzhna, 2024). Дискусія щодо запровадження нового органу триває вже роками через слабкий потенціал Військової служби правопорядку (далі – ВСП) у Збройних Силах України, яка фактично позбавлена можливості дієво впливати на стан правопорядку в армійському середовищі. Не маючи повноважень щодо проведення оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування кримінальних правопорушень (проведення слідчих дій, складання обвинувального акта тощо), ВСП по суті лише підтримує

¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 лип. 2010 р. № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2453-17>

² Про організаційно-правові основи побудови та функціонування Військової юстиції України: проект Закону України від 13 верес. 2023 р. № 10042. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/42777>

³ Про особливості організації діяльності спеціалізованих прокуратур у сфері оборони: наказ Генерального прокурора від 17 трав. 2023 р. № 130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0130905-23#Text>

⁴ Про організаційно-правові основи побудови та функціонування Військової юстиції України: проект Закону України від 13 верес. 2023 р. № 10042. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/42777>

публічний (громадський) порядок у ЗСУ (своєрідний аналог патрульної поліції).

Досудове розслідування більшості військових кримінальних правопорушень здійснює Державне бюро розслідувань, але частину кримінальних правопорушень у військовій сфері розслідують підрозділи СБУ, Національної поліції, НАБУ. До оперативного ж супроводження розслідування таких злочинів, окрім цих органів, можуть долучатися відповідні підрозділи ДПСУ, БЕБ, Державної кримінально-виконавчої служби тощо.

Ідея створення на базі ВСП військової поліції ґрунтується на прагненні подолати розпорошеність зусиль і плутанину в підслідності, передавши до одного органу функції досудового розслідування кримінальних правопорушень у військовій сфері й надавши йому повноваження проведення ОРД. Завдяки спільному однострою, відповідному сприйняттю людини у формі, а також близькості до місця територіального розташування військових формувань може покращитися доступ до закритих військових частин для проведення невідкладних слідчих дій, адже зараз під час розслідування «за гарячими слідами» відповідні працівники ДБР чи поліції мають складнощі з оперативним доступом до таких об'єктів. Ключовим залишається забезпечення достатнього рівня незалежності від військового командування шляхом нормативного визначення новоствореної інституції як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Аналізуючи світовий досвід розвитку військової юстиції, можна спостерігати тенденції до її «оцивільнення» (Maurer, 2023; Markevych, & Kaluzhna, 2024), звуження сфери персональної та предметної юрисдикції військових судів (VanLandingham, 2024), запровадження універсальних рис, що є властивими цивільним судам (Ziv, 2018).

Цей тренд став відповіддю на внутрішні суперечності військової юстиції, представники якої, з одного боку, мають глибокі знання та розуміння специфіки військової служби, є територіально наближеними до місць вчинення злочинів і дислокації учасників кримінального провадження.

З іншого боку, у різних країнах спостерігається їх обмежена здатність функціонувати незалежно й безсторонньо в ієрархічному військовому співтоваристві, де панівною є командно-адміністративна культура, а основоположними засадами є підкорення наказам, лояльність (VanLandingham, 2024) і дисципліна (Maurer, 2023).

У зв'язку із зазначеним провідні представники військової юстиції від держави (судді, прокурори), як убачається, не повинні мати статус військовослужбовця (перебувати «в погонах»), що, зокрема, визначає пріоритетність запровадження обов'язкової спеціалізації суддів загальних судів щодо розгляду кримінальних

правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби та кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства й міжнародного правопорядку (замість створення інституційно відокремлених військових судів).

Отже, в Україні немає цілісної моделі військової юстиції, побудова якої вирізняється непослідовністю та фрагментарністю, багатоманітністю суб'єктів, певною заплутаністю їх повноважень у частині підслідності кримінальних правопорушень, здійснення ОРД і прокурорського нагляду за законністю їх проведення, юрисдикційних повноважень слідчих суддів, місцевих й апеляційних судів.

За цих умов національна правозастосовна практика фіксує становлення й активний розвиток військової адвокатури, представники якої заявляють про спроможність ефективно розібратися у військовій юстиції, допомогти військово-службовцям та їх близьким особам у розв'язанні складних правничих проблем. Для того щоб зрозуміти, чи є поява військової адвокатури маркетинговим кон'юнктурним кроком або відображенням закономірних процесів в умовах війни, слід з'ясувати наявність об'єктивних підстав для запровадження адвокатами «військової» спеціалізації.

Однією з традиційних у сучасному світі є спеціалізація адвокатів на наданні правничої допомоги певним категоріям клієнтів. Отже, чи є у військового адвоката окремий тип довіритель?

Відповідаючи на це запитання, слід ураховувати, що загальна протяжність лінії фронту в Україні на початок 2026 року становила понад 3000 км, а довжина лінії фронту, де тривають інтенсивні бойові дії, становить близько 1000 км. Чисельність національних сил безпеки та оборони становить близько 1 млн осіб, з іншого боку фронту за різними оцінками на окупованих територіях фіксують присутність близько 700 тис. російських військовослужбовців, частина з яких регулярно набуває статусу військовополоненого. Експоненційне збільшення чисельності українських військових формувань після початку повномасштабного вторгнення РФ 2022 року зумовило закономірне зростання й кількості кримінальних правопорушень у їх лавах.

Аналіз статистичних даних засвідчує, що 2025 року, згідно з відомостями Єдиного звіту про кримінальні правопорушення, було обліковано 5404 кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, 6005 кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації, 56 968 кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, серед яких 55 883 воєнні злочини, водночас тільки від воєнних злочинів (ст. 438 КК України¹)

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>

цьогоріч зареєстровано 84 389 потерпілих осіб (Consolidated report..., 2025). Нині Офіс Генерального прокурора обмежив доступ до статистичної інформації про військові кримінальні правопорушення, передбачені розділом XIX КК України, й оприлюднив лише загальну кількість кримінальних правопорушень (219 576), досудове розслідування в яких здійснює Державне бюро розслідувань (Consolidated report..., 2025), до підслідності якого віднесено розслідування основного масиву цих суспільно небезпечних діянь.

Слід урахувати, що тільки за військові кримінальні правопорушення, згідно зі ст. 401 КК України, можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності військовослужбовці (ЗСУ, СБУ, ДПСУ, Національної гвардії України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України), поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі в бойових діях, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів.

Чималим, на жаль, є й обсяг загальнокримінальних злочинів, учинених військовослужбовцями, розслідування яких віднесено до підслідності органів Національної поліції.

Отже, потенційна клієнтська база військових адвокатів, що формується як за рахунок підозрюваних (обвинувачених), так і потерпілих й інших учасників кримінального провадження (а також їх родичів та близьких осіб), може бути доволі широкою.

У деяких країнах, окрім військовослужбовців, система військової юстиції поширює свою юрисдикцію й на «цивільних осіб, які пов'язані із Збройними Силами» (Isamail, Rahman, & Hassan, 2024; Markevych, & Kaluzhna, 2024), зокрема осіб, які працюють у Збройних Силах чи супроводжують їх.

Абсолютне ігнорування і систематичне грубе порушення росією правил і звичаїв війни (Khomenko at al., 2025; Gunawan, & Pane, 2024) зумовило появу серед клієнтів адвокатів осіб, які вчиняли або потерпіли від вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передусім воєнних злочинів. Ідеться про такі визначені Гаазькими та Женевськими конвенціями категорії осіб, як військовополонені, комбатанти *hors de combat* (поранені, хворі або такі, що зазнали корабельної аварії), некомбатанти (духовний і медичний персонал, військові кореспонденти, юристи та інші), цивільні особи (жителі окупованої території, працівники цивільних об'єктів), партизани, шпигуни, найманці та ін.

Викладене засвідчує наявність особливої чисельної групи клієнтів, зацікавлених у допомозі

адвокатів, які мають спеціалізацію у військовій сфері.

У цьому контексті постає питання, чи має ця сфера правовідносин такий рівень складності та самобутності, що вимагає залучення вузькопрофільного фахівця, а не універсала?

Розмірковуючи над цим, слід урахувати, що частина науковців уже протягом тривалого часу обґрунтовує існування військового права як окремої галузі українського права, що має комплексні ознаки (Bohutskyi, & Bobrov, 2025; Belaniuk, 2022). За кордоном деякі аспекти військового права (*military law*) розглядають у тісному зв'язку з проблематикою окупаційного права (Ziv, 2018).

Попри дискусійність питання про військове право як окрему галузь національного права, в Україні функціонує розгалужене військове законодавство, що охоплює частину нормативних приписів адміністративного, кримінального, цивільного, фінансового, пенсійного законодавства тощо. Актуалізується потреба в поглиблених знаннях з питань застосування військових статутів, забезпечення дотримання дисципліни, розуміння внутрішньої структури сил оборони та специфіки бойових дій, особливостей використання конкретних видів озброєння, правової оцінки рішень осіб начальницького та рядового складу щодо дій в умовах мінливої бойової обстановки й обмежених ресурсів.

На жаль, поширеною стала необхідність належного розуміння складних аспектів реалізації міжнародного гуманітарного права, зокрема, розмежування цивільних осіб і комбатантів, військових та цивільних об'єктів, військової хитрості (маскування, дезінформації тощо) і віроломних методів ведення війни (перевдягання російських військовослужбовців, зокрема диверсантів, у цивільний одяг або використання форменого одягу з розпізнавальними знаками ЗСУ, доставка зброї під виглядом гуманітарних вантажів із застосуванням відмітних емблем Червоного Хреста тощо), вибору цілей для атаки й оцінювання пропорційності використання різноманітних засобів ураження, правового аналізу застосування гібридних форм агресії (кібератаки, залучення приватних військових компаній) тощо.

Отже, характер, складність й оригінальність предметної сфери правового регулювання засвідчує наявність об'єктивних передумов для запровадження адвокатами спеціалізації з військових питань. За рахунок систематичної роботи над питаннями певної категорії адвокат спроможний швидше, глибше, якісніше та з меншими затратами ресурсу опрацювати правові проблеми, що виникають (Ivanutskyi, 2017).

У межах дослідження було проведено контент-аналіз рекламних повідомлень адвокатів, які позиціонують себе як «військові адвокати» (у межах цієї спільноти виявлено вужчі підгрупи – «адвокати з питань мобілізації», «адвокати щодо

СЗЧ» тощо) у національному сегменті мережі Інтернет. З'ясовано перелік типових видів допомоги, яку вони пропонують, які класифіковано залежно від типу клієнта на послуги для: а) військовослужбовців (захист у кримінальних провадженнях, зокрема в разі самовільного залишення частини або дезертирства; оформлення статусу учасника бойових дій; оскарження незаконних дій чи бездіяльності командування; супровід переведення в іншу військову частину або звільнення із ЗСУ; отримання компенсації за невикористану відпустку або неотримане речове майно тощо); б) родичів і близьких осіб військовослужбовців (оформлення документів для отримання матеріальної компенсації у випадку загибелі чи поранення військового; оскарження висновків про причину смерті; оформлення та зміна статусу безвісти зниклого чи загиблого; встановлення факту родинних відносин; правовий супровід отримання пенсії із втрати годувальника; встановлення факту спільного проживання без шлюбу тощо); в) військовозобов'язаних і резервістів (оскарження незаконних дій ТЦК та СП й поліції; оформлення відстрочки від мобілізації; оскарження висновків військово-лікарської комісії; екстрений виїзд адвоката на місце затримання особи; уточнення даних у системі «Оберіг»; супровід в оформленні військово-облікових документів; оскарження розшуку особи згідно з базою даних «Армор»; юридичний супровід перетину кордону військовозобов'язаним), бізнесу (супровід й оформлення документації для визнання підприємства критично важливим для економіки; бронювання військовозобов'язаних осіб; освітні вебіари з військовозобов'язаними працівниками компанії тощо).

Крім звичайної реклами, на початку 2025 року було зафіксовано й агресивніші форми просування таких послуг, зокрема в соціальних мережах активно поширювалися відеозаписи (з YouTube, TikTok тощо) і повідомлення про так званих військових адвокатів на мікроавтобусах, які за гроші «відбивають» людей у службовців територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (Open statement..., 2025).

На резонансну ситуацію була змушена терміново відреагувати Національна асоціація адвокатів України (далі – НААУ), яка у своїй відкритій заяві зазначила, що в Україні немає ні «військової адвокатури», ні осіб із правовим статусом «військові адвокати». НААУ зазначила, що діяльність «військових адвокатів», які силоміць «відбивають» мобілізованих військовозобов'язаних у ТЦК, не має жодного стосунку до адвокатської практики, що ґрунтується на принципах верховенства права та законності. Створення «військової адвокатури» як окремої інституції є ризиковою для усталених професійних стандартів адвокатури та загрожує незалежності правозахисної діяльності й ефективному

захисту прав військовослужбовців (Open statement..., 2025).

Формулюючи власне бачення можливості (доцільності) існування військової адвокатури та використання її представниками недобросовісних рекламних практик або незаконних методів діяльності, слід урахувати, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не містить згадок про військових адвокатів, але встановлює імперативну заборону щодо суміщення адвокатської діяльності та військової служби (п. 2 ч. 1 ст. 7)¹.

Із цього, по-перше, випливають неможливість перебування адвокатів на військовій службі («адвокатів у пікселі», «адвокатів у погонах») й аргумент НААУ щодо безпосередньої загрози втрати незалежності від військового командування є слушним, проте не новим, адже в світовій практиці це однаково стосується суддів і прокурорів, які перебувають на військовій службі.

По-друге, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» допускає можливість вільного проголошення будь-якої спеціалізації адвоката, наприклад, визначення себе як «військового адвоката», «сімейного адвоката» або «медичного адвоката», адже в зазначеному законодавчому акті встановлено широкий (відкритий) перелік видів адвокатської діяльності й прямо дозволено надання «інших видів адвокатської діяльності, не заборонених законом» (ст. 19)². Отже, не згадуючи про військову адвокатуру (як, наприклад, і про податкову адвокатуру), профільний закон і не забороняє (допускає) її існування, причому як за загальним найменуванням «адвокат», так і з використанням спеціалізованих варіацій вузького профілю, зокрема «військовий адвокат».

Єдине важлива вимога – адвокат зобов'язаний дотримуватися правил адвокатської етики (п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону). Як і етика слідчого або прокурора, адвокатська етика є різновидом професійної етики. Правила адвокатської етики покладають на адвоката обов'язок надавати професійну правничу допомогу клієнту, здійснювати його захист і представництво компетентно й добросовісно, що передбачає знання відповідних норм права, наявність необхідного досвіду їх застосування (ст. 11), а також встановлюють заборону здійснювати ведення справи, що не відповідає його рівню професійної компетенції, без участі та за згодою клієнта в ній іншого адвоката, який володіє необхідною компетенцією (ст. 17)³.

Попри чіткі нормативні обмеження, практика рекламування адвокатами власних фахових

¹ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5076-17>

² Там само.

³ Там само.

здібностей може бути різною, у зв'язку з чим О. З. Хотинська-Нор слушно спрямовує увагу на таких ризиках і недоліках позиціонування адвокатів в інформаційному просторі, як неконтрольованість належного рівня кваліфікації, неякісне надання послуг, професійна містифікація тощо (Khotynska-Nor, & Denysiuk, 2022).

Отже, у разі наявності знань і необхідного досвіду в галузі військових правовідносин та повідомлення адвокатом про сферу своєї основної або додаткової спеціалізації («військовий адвокат», «адвокат з військового права», «адвокат з військових питань» тощо), такі дії є законними й не вимагають створення інституційно відокремлених структур в адвокатурі, зокрема військової адвокатури.

Якщо ж адвокат надає потенційним довірцям недостовірні відомості про рівень своєї компетентності в аналізованій царині, наявні підстави для притягнення його до різних видів юридичної відповідальності (за порушення законодавства про рекламу, вчинення дисциплінарного проступку тощо).

Слід визнати, що проблема недобросовісного інформування клієнтів протягом тривалого часу знаходиться у фокусі уваги органів адвокатського самоврядування зарубіжних країн. Однією з ефективних форм протидії цьому явищу у ФРН, Франції та деяких інших державах стала чітка регламентація процедури ідентифікації адвоката як спеціалізованого.

Наприклад, у Німеччині дозвіл на використання найменування спеціалізованого адвоката (у сфері адміністративного, податкового, трудового, транспортного права тощо) надає комісія, члени якої для кожної зі спеціальностей призначає правління палати адвокатів. Претендент на отримання найменування спеціалізованого адвоката, яке видають не більше ніж з трьох галузей права, повинен продемонструвати наявність особливих теоретичних знань і практичного досвіду. Особливі теоретичні знання підтверджують проходження спеціального курсу навчання, а практичний досвід полягає в особистому супроводженні адвокатом протягом останніх трьох років певної кількості правових випадків визначеної категорії. Наприклад, у галузі адміністративного права адвокат має провести 80 випадків, з яких щонайменше 30 судових процесів; 120 випадків слід супроводити у сфері сімейного права, з яких щонайменше 60 судових процесів (для всіх напрямів спеціалізації встановлено додаткові кількісні вимоги належності наданої правової допомоги до різних підгалузей та інститутів відповідної галузі права) тощо (Ivanytskyi, 2017).

На відміну від ліберального (вільного від процедурних обмежень) підходу, що використовують в Україні, світова практика правового регулювання зазначеного інституту підтверджує дієвість застосування й іншої моделі – стандартизованого (нормованого) підходу. Якому

з цих підходів віддати перевагу – дискусійне питання, яке потребує широкого обговорення та вирішення в законодавчій площині й на рівні актів корпоративної нормотворчості органів адвокатського самоврядування.

На нашу думку, оптимальним убачається посилення наглядової ролі органів адвокатського самоврядування, у зв'язку з чим доцільним є розроблення переліку галузей спеціалізації адвокатів, встановлення механізму присвоєння найменування спеціалізованого адвоката шляхом прозорої перевірки наявності в претендента достатнього й різнобічного досвіду в певній сфері.

Отримання найменування спеціалізованого адвоката має бути добровільним, але реально підтверджуваним високим рівнем його спеціалізації. За замовчуванням особа після видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю наділена правом іменуватися «адвокат» і практикувати в усіх галузях права. Якщо ж адвокат бажає мати конкурентну перевагу, зокрема використовувати найменування, що свідчить про наявність у нього спеціалізації, то цілком логічно є необхідність її довести фахівцям, колегам, які добре розуміються на цих питаннях, а не клієнтам, частина яких схильна довіряти оманливій рекламі (Ivanytskyi, 2017).

Попри те, що адвокати мають становити більшість у складі комісії, утворюваної при органі адвокатського самоврядування з метою присвоєння найменування спеціалізованого адвоката, до її роботи доцільно залучати й представників відповідних державних органів (за профілем спеціалізації), адже її компетенція пов'язана, зокрема, з реалізацією публічних інтересів.

Висновки

Отже, становлення військової адвокатури в умовах російсько-української війни стало відображенням здебільшого об'єктивних процесів, що відбулися в умовах збройного конфлікту високої інтенсивності, зокрема експоненційного збільшення чисельності національних військових формувань після повномасштабного вторгнення РФ 2022 року, стрімкого збільшення кількості військових кримінальних правопорушень у їх лавах, а також воєнних злочинів, учинених окупантами, розширення клієнтської бази та переорієнтування її правничих потреб тощо.

Адвокати і провідні представники військової юстиції від держави (судді, прокурори) не повинні мати статус військовослужбовця (перебувати «у погонах»), що пов'язано з неможливістю забезпечення достатнього рівня їх незалежності від військового командування в ієрархічному військовому співтоваристві. Подальший розвиток військової адвокатури, як убачається, здійснюватимуть з огляду на тенденції до спеціалізації адвокатської діяльності й залежатиме від динаміки розбудови інших елементів системи

військової юстиції (військових судів, військової поліції, військової прокуратури), а також обраного нормотворцем регуляторного режиму.

Спеціалізація адвокатів з надання правничої допомоги з військових питань (для позначення якої також використовують узагальнювальне найменування «військова адвокатура»), як і з будь-яких інших питань (податкових, сімейних тощо) є не тільки можливою, а й доцільною, проте військовослужбовці, військовозобов'язані та інші потенційні клієнти військових адвокатів мають отримати додаткові гарантії захисту від неналежного виконання такими адвокатами взятих на себе зобов'язань.

Для посилення механізму забезпечення дотримання військовими адвокатами їхніх професійних обов'язків перспективним є застосування апробованого в країнах розвиненої демократії стандартизованого підходу, який передбачає чітку правову регламентацію процедури ідентифікації адвоката як спеціалізованого. Реалізація такого підходу охоплює розроблення переліку галузей спеціалізації адвокатів, визначення порядку присвоєння найменування спеціалізованого адвоката шляхом прозорої перевірки уповноваженим органом адвокатського самоврядування наявності в претендента достатнього й різнобічного досвіду у відповідній сфері.

References

- [1] Belaniuk, M.V. (2022). The US military justice system: lessons for Ukraine. *Information and law*, 3, 110-118. DOI: 10.37750/2616-6798.2022.3(42).270247
- [2] Belaniuk, M.V. (2025). Theoretical definition of the concept of 'military justice' in Ukraine. *Information and law*, 2, 234-243. DOI: 10.37750/2616-6798.2025.2(53).334262
- [3] Bohutskyi, P.P., & Bobrov, Yu.O. (2025). Military law and legal support for Ukraine's defence in the context of modern armed conflict. *Scientific bulletin of Uzhhorod national university. Law series*, 91(5), 271-278. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.91.5.39
- [4] Byzova, A.M. (2019). Justification of the procedural principles of the functioning of the military justice bodies of Ukraine and their interaction with the security and defence sector. *Honour and law*, 4, 81-87. DOI: 10.33405/2078-7480/2019/4/71/196986
- [5] Consolidated report on criminal offences for january-december 2025. (2025). *Site "Office of the Prosecutor General"*. Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
- [6] Gunawan, Y., & Pane, M.E.R. (2024). Responsibility for excessive infrastructure damage in attacks: analyzing russia's attack in Ukraine. *Petita Jurnal Kajian Ilmu Hukum dan Syariah*, 9(1), 212-231. DOI: 10.22373/petita.v9i1.213
- [7] Ismail, H., Rahman, R., & Hassan, M.S. (2024). Right to legal representation during summary proceedings under the military justice system. *IIUM Law Journal*, 32(1), 365-396. DOI: 10.31436/iiumlj.v32i1.919
- [8] Ivanytskyi, S.O. (2017). *Theoretical foundations of the organisation of advocacy in Ukraine: principles and system*. Kyiv: Interservice.
- [9] Kaplina, O., Kravtsov, S., & Leyba, O. (2022). Military justice in Ukraine: renaissance during wartime. *Access to Justice in Eastern Europe*, 5(3), 120-136. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.2-n000323
- [10] Khomenko, O., Yavir, V., Fediunin, D., Perunova, O., & Volokhov, O. (2025). International humanitarian law implications during the war in Ukraine: problems and violations. *Journal of law and political sciences*, 47(2), 123-143. DOI: 10.5281/zenodo.17239703
- [11] Khotynska-Nor, O., & Denysiuk, R. (2022). Specialization of lawyers of Ukraine under war conditions: status and prospects for development. *Bulletin of Taras Shevchenko national university of Kyiv. Legal sciences*, 5, 97-101. DOI: 10.17721/1728-2195/2022/5.124-16
- [12] Kolomiets, O.L. (2025). Philosophical and legal analysis of the formation of the military justice system in Ukraine. *Bulletin of the Yaroslav Mudryi national law university*, 2, 95-106. DOI: 10.21564/2663-5704.65.331778
- [13] Komissarov, O.H., & Byzova, A.M. (2019). The essence, purpose and main tasks of military justice bodies. *Scientific bulletin of Dnipropetrovsk state university of internal affairs*, 4, 48-55. DOI: 10.31733/2078-3566-2019-4-48-55
- [14] Kurinnyi, Ye.V. (2025). Organisational and legal features of the military justice model under martial law in Ukraine. *Legal scientific electronic journal*, 2, 415-418. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-2/98/
- [15] Laputko, S.O. (2024). Legal regulation of military justice structures. *Legal bulletin*, 33, 128-134. DOI: 10.32850/LB2414-4207.2024.33.17
- [16] Markevych, A., & Kaluzhna, O. (2024). *Military justice in Ukraine. Green paper*. The parliamentary centre and the agency for legislative initiatives. Retrieved from https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/ali_greenpaper_militaryjusticeeng.pdf

- [17] Maurer, D. (2023). Sovereign, employer, community: a theory of military justice beyond discipline, obedience, and efficiency. *Marquette law review*, 107(2), 399-486. Retrieved from <https://scholarship.law.marquette.edu/mulr/vol107/iss2/5>
- [18] Niebytov, A., Matviychuk, V., Mykytych, O., & Slavna, O. (2022). Military justice of Ukraine: problems of determining the bodies that govern the construction of its system. *Access to Justice in Eastern Europe*, 5(3), 203-218. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.2-n000323
- [19] Open statement of the Ukrainian national bar association on the activities of "military lawyers". (2025). Site "Ukrainian national bar association". Retrieved from <https://unba.org.ua/news/10111-vijs-kovi-advokati-ne-mayut-nichogo-spil-nogo-z-advokaturoyu-zayava-naau.html>
- [20] Ovcharenko, O., Kozachenko, A., Kabalskyi, R., & Savchuk, O. (2025). The judiciary in Ukraine and challenges of wartime: the protection of human rights in extraordinary conditions and prospects of restoring military courts. *Israel law review*, 1-27. DOI: 10.1017/S0021223725100046
- [21] Pylypchuk, V.H., Bohutskyi, P.P., & Belaniuk, M.V. (2024). Problems of establishing a military justice system in Ukraine. *Bulletin of the National academy of legal sciences of Ukraine*, 31(2), 95-113. DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-2-96
- [22] VanLandingham, R.E. (2024). Courtroom as war crime: Ukraine's military justice struggle. *Ohio state law journal*, 84(6), 1297-1333. Retrieved from <https://moritzlaw.osu.edu/sites/default/files/2024-03/1.6%20VanLandingham%20Courtroom%20Final.pdf>
- [23] Ziv, N. (2018). Navigating the judicial terrain under israeli occupation: palestinian and israeli lawyers in the military courts. *Fordham international law journal*, 42(2), 729-760. Retrieved from <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol42/iss2/11>

Список використаних джерел

- [1] Беланюк М. В. Система військової юстиції США: досвід для України. *Інформація і право*. 2022. № 3. С. 110–118. DOI: 10.37750/2616-6798.2022.3(42).270247
- [2] Беланюк М. В. Теоретичне визначення поняття «військова юстиція» в Україні. *Інформація і право*. 2025. № 2. С. 234–243. DOI: 10.37750/2616-6798.2025.2(53).334262
- [3] Богуцький П. П., Бобров Ю. О. Військове право та правове забезпечення оборони України в умовах сучасного збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 91. Ч. 5. С. 271–278. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.91.5.39
- [4] Бизова А. М. Обґрунтування процесуальних засад функціонування органів військової юстиції України та їх взаємодія із сектором безпеки та оборони. *Честь і закон*. 2019. № 4. С. 81–87. URL: 10.33405/2078-7480/2019/4/71/196986
- [5] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2025 року. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
- [6] Gunawan Y., Pane M. E. R. Responsibility for excessive infrastructure damage in attacks: analyzing russia's attack in Ukraine. *Petita Jurnal Kajian Ilmu Hukum dan Syariah*. 2024. Vol. 9. No. 1. P. 212–231. DOI: 10.22373/petita.v9i1.213
- [7] Ismail H., Rahman R., Hassan M.S. Right to legal representation during summary proceedings under the military justice system. *IJUM Law Journal*. 2024. Vol. 32. No. 1. P. 365–396. DOI: 10.31436/ijumlj.v32i1.919
- [8] Іваницький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2017. 800 с.
- [9] Kaplina O., Kravtsov S., Leyba O. Military justice in Ukraine: renaissance during wartime. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 5. No. 3. P. 120–136. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.2-n000323
- [10] Khomenko O., Yavir V., Fediunin D., Perunova O. & Volokhov O. International humanitarian law implications during the war in Ukraine: problems and violations. *Journal of law and political sciences*. 2025. Vol. 47. No. 2. P. 123–143. DOI: 10.5281/zenodo.17239703
- [11] Хотинська-Нор О., Денисюк Р. Спеціалізація адвокатів України в умовах війни: стан і перспективи розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2022. № 5. С. 97–101. DOI: 10.17721/1728-2195/2022/5.124-16
- [12] Коломієць О. Л. Філософсько-правовий аналіз формування системи військової юстиції України. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2025. № 2. С. 95–106. DOI: 10.21564/2663-5704.65.331778
- [13] Комісаров О. Г., Бизова А. М. Сутність, призначення та основні завдання органів військової юстиції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 48–55. DOI: 10.31733/2078-3566-2019-4-48-55

- [14] Курінний Є. В. Організаційно-правові особливості моделі військової юстиції в умовах дії режиму воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 415–418. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-2/98
- [15] Лапутько С. О. Правове регулювання структур військової юстиції. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 33. С. 128–134. DOI: 10.32850/LB2414-4207.2024.33.17
- [16] Maurer D. Sovereign, employer, community: a theory of military justice beyond discipline, obedience, and efficiency. *Marquette law review*. 2023. Vol. 107. No. 2. P. 399–486. URL: <https://scholarship.law.marquette.edu/mulr/vol107/iss2/5>
- [17] Markevych A., Kaluzhna O. Military Justice in Ukraine. Green paper. The parliamentary centre and the agency for legislative initiatives, 2024. 73 p. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/ali_greenpaper_militaryjusticeeng.pdf
- [18] Niebytov A., Matviychuk V., Mykytchuk O., Slavna O. Military justice of Ukraine: problems of determining the bodies that govern the construction of its system. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 5. No. 3. P. 203–218. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.2-n000323
- [19] Відкрита заява Національної асоціації адвокатів України щодо діяльності «військових адвокатів». *Національна асоціація адвокатів України*: [сайт]. 2025. URL: <https://unba.org.ua/news/10111-vijs-kovi-advokati-ne-mayut-nichogo-spil-nogo-z-advokaturouy-zayava-naau.html>
- [20] Ovcharenko O., Kozachenko A., Kabalskyi R., Savchuk O. The judiciary in Ukraine and challenges of wartime: the protection of human rights in extraordinary conditions and prospects of restoring military courts. *Israel law review*. 2025. P. 1–27. DOI: 10.1017/S0021223725100046
- [21] Пилипчук В. Г., Богуцький П. П., Беланюк М. В. Проблеми становлення системи військової юстиції України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 2. С. 95–113. DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-2-96
- [22] VanLandingham R. E. Courtroom as war crime: Ukraine's military justice struggle. *Ohio state law journal*. 2024. Vol. 84. No. 6. P. 1297–1333. URL: <https://moritzlaw.osu.edu/sites/default/files/2024-03/1.6%20VanLandingham%20Courtroom%20Final.pdf>
- [23] Ziv N. Navigating the judicial terrain under israeli occupation: palestinian and israeli lawyers in the military courts. *Fordham international law journal*. 2018. Vol. 42. No. 2. P. 729–760. URL: <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol42/iss2/11>

IVANYTSKYY Sergiy

Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Criminal Procedure of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8426-100X>;

KULYK Maryna

PhD in Law, Associate Professor, Professor of the Department of Criminal Procedure of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1373-6749>;

USHKANENKO Eduard

PhD in Law, Associate Professor of the Department of Law of the Higher Educational Institution Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University

02000, 3 Khersonskyi prov., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0845-9055>

Military Advocacy: Pro Et Contra

Abstract. This article examines theoretical and practical issues surrounding the establishment of military advocacy in Ukraine in the context of russian armed aggression. Using general scientific and special scientific methods, the article analyses the legal nature of the military advocacy, the legal prerequisites and prospects for its development, and determines its role and place in the national system of military justice. It highlights the historical and legal aspects of the development of military courts, the military prosecutor's office and the military police during the period of Ukraine's independent development. The work drew attention to the internal contradictions of military justice, whose representatives, on the one hand, have a

deep knowledge and understanding of the specifics of military service and are geographically closer to the places where criminal offences are committed and where participants in criminal proceedings are stationed. At the same time, their limited ability to function independently and impartially in a hierarchical military community dominated by a command-and-control culture was noted. It was argued that Ukraine currently lacks a coherent model of military justice, the structure of which is characterised by inconsistency and fragmentation, a multiplicity of actors and confusion over their powers. It was emphasised that the emergence of military advocacy in the context of the russian-ukrainian war was mainly a reflection of objective processes, in particular a significant increase in the number of domestic military formations after the full-scale invasion of the russian federation in 2022, a sharp increase in the number of military criminal offences in their ranks, as well as war crimes committed by the occupiers, the expansion of the client base and the reorientation of its legal needs, etc. It was argued that military advocates and leading representatives of military justice from the state (judges, prosecutors) should not have the status of military personnel. It was concluded that the specialisation of advocates in providing legal assistance on military issues is appropriate, but military personnel, conscripts and other potential clients of military advocates should receive additional guarantees of protection against the improper performance of their obligations by such lawyers. Based on a study of the experience of Germany, France and other countries, it was determined that it is necessary to apply a standardised approach that has been tested in countries with stable democracies, which provides for clear legal regulation of the procedure for identifying an advocate as a specialist.

Keywords: military advocacy; specialisation; indictment; military court; professional ethics; prosecutor; military police.